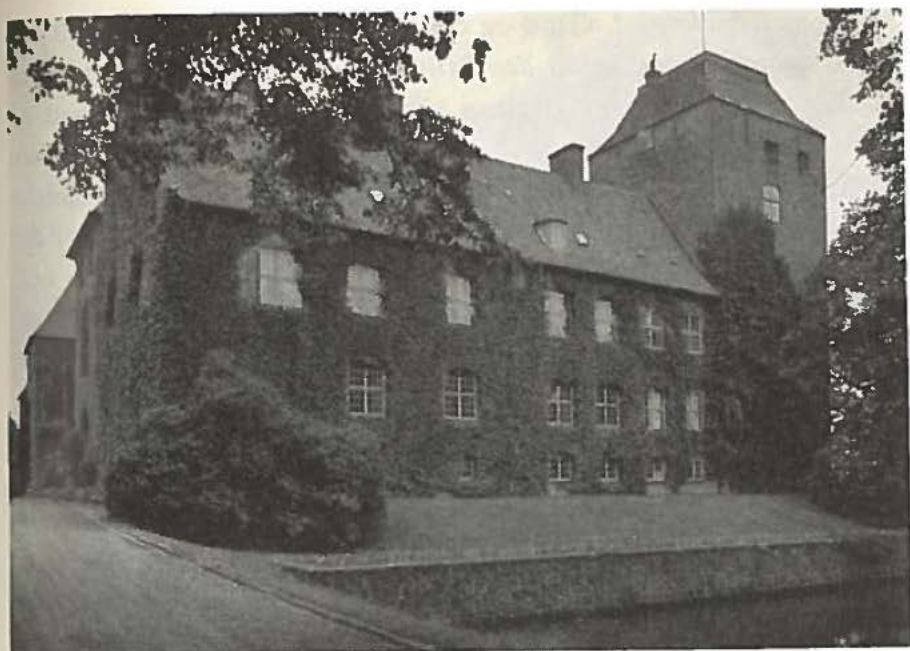

Hovedbygningen set fra sydøst (fot. Niels Elswing).

Aalholm

Nysted landsogn, Musse herred, Maribo amt

Da kong Christoffer II havde sat næsten hele sit rige overstyr, søgte han ly på Lolland, hvis panthaver, den holstenske grev Johan den Milde, var hans halvbroder. Her måtte han døje den tort at blive fanget af to tyske adelsmænd. De satte ild på det stråtækte hus i Saks-købing, hvor kongen boede, og førte ham til Aalholm, men som poli-tisk aktiv var han ikke engang et fangenskab værd; grev Johans folk satte ham igen i frihed, og snart efter døde den troløse konge i Ny-købing og blev bisat i Sorø kirke.

Det er i disse opløsningens og lovløshedens år, at Aalholm første gang omtales i vore historiske kilder. En formodning om, at den skulle have sin oprindelse af en af Svend Grates kystborge, er kun ubevisligt gætteværk; den nævnes ikke i kong Valdemars jordebog, og sikkert møder vi først navnet i 1328, da *Christoffer II* pantsatte

alt kronens gods på Lolland og deriblandt også Aalholm for 20.000 mark lødigt sølv til *Johan den Milde*. Greven havde i øvrigt været herre på øen et par år, idet han allerede havde fået den i pant af Christoffers lige så magtesløse medbejler til tronen, den sønderjyske hertug Valdemar, og efter halvbroderens død sikrede han sine danske besiddelser ved overenskomster med den anden store spekulant i det danske riges opløsning, grev Gert. Som bekendt ordnede de to holstenske grever sig således, at Storebælt blev grænsen for deres magtområde; et led i denne ordning var det, at Den kullede Greve 1336, to år efter prins Otto Christophersøns nederlag i slaget på Lohede, gav afkald på de krav, han havde til »dat hus to Alholme«, og det synes, som om grev Johan i de følgende år ikke blot grundlagde Ravensborg, men også byggede på Aalholm.

Holstenervælden på Lolland varede nogle år ind i *Valdemar Atterdags* regeringstid, og i sit genrejningsarbejde nåede han først til Lolland 1346 - 47. Efter at have tilbudt at udløse alle de holstenske panthavere erobrede han ved vintertide, da isen havde lagt sin bro over gravene, en hel række af deres småborge, og det hjalp ikke, at holsternerne den følgende sommer kom igen for at indvinde det tabte. 1347 var i det mindste hovedslottet Ravensborg i kongens hånd, og rimeligvis har det samme været tilfældet med Aalholm. Holsteneren hr. Benedikt Ahlefeldt til Grimstrup, hvis voldsted endnu er bevaret ved Maribo, gik ialfald i disse år over til Valdemar og sad som panthaver på borgen til 1359. Da kongen 1360 gjorde sin søn Christopher til hertug af Lolland, er borgen formodentlig lagt under ham. Om denne titel vidner våbenmærkerne på prinsens gravfigur i Roskilde domkirke, men den håbefulde unge herre døde allerede tre år senere af sine sår i slaget ved Helsingborg. Juli 1366 mødtes kong Valdemar og hertug Albrecht den ældre af Meklenborg til forhandling på Aalholm; der sluttedes et forlig, som søger sin lige i underfundighed; i al hemmelighed lovede kongen at støtte meklenborgerne i Sverige mod sin egen svigersøn, den norske Haakon, men til gengæld fik han ganske vist tilsagn om alle de dansk-svenske grænselande og meget andet. At Aalholm-overenskomsten aldrig kom til udførelse, var næppe Valdemar Atterdags skyld; den kuldkaستes af de følgende års begivenheder, da den sidste storm rejste sig mod kong Valdemar, og Hanse-

Hovedbygningen set fra nord (fot. Niels Elswing).

stæderne sammen, med nordtyske fyrster for en tid tvang ham bort fra hans rige. Også i disse begivenheder spillede Aalholm en vis rolle. Medens København og andre fæstninger faldt for Hanseaternes angreb, tilforhandlede lensmanden på Aalholm, hr. Kersten Kule, sig september 1368 forlig med grev Gerts søn Jernhenrik; han skulle beholde borgen til næste forår og have ret til at bringe kong Valdemar hjælp i ugen efter midfaste søndag 1369, men hverken før eller senere. I dette tilfælde viste lensmandens forhalingspolitik sig rigtig, overgivelsesfristen blev ikke overholdt; 1369 sluttede det danske rigsråd og Hansestæderne en fredstraktat, der medbesegledes af befalingsmanden på Aalholm, og en senere aftalt voldgift mellem lollikerne og holstenerne blev betydningsløs ved kong Valdemars tilbagekomst.

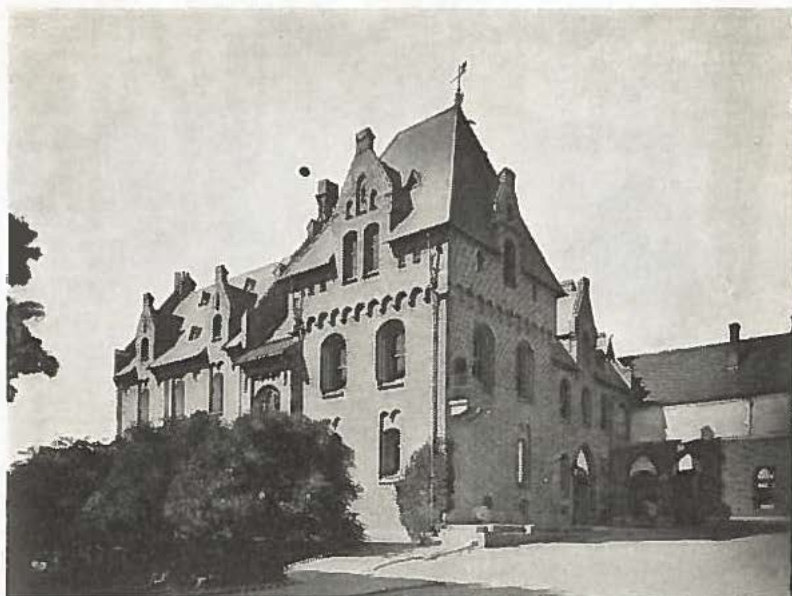
Efter Valdemar Atterdags død 1375, da Albrecht af Meklenborg søgte at vinde den danske krone, lovede han atter at pantsætte Aalholm til holstenerne, men det blev dog kun en transaktion på papiret, og fra nu af var Aalholm vedblivende et af *kronens* hovedslotte, under hvis lensmand Vestlolland, Fuglse og Musse herreder, lagdes. Under de roligere forhold høres der mindre om borgen, udover nogle lens-

Aalholm set fra sydvest (fot. Niels Elswing).

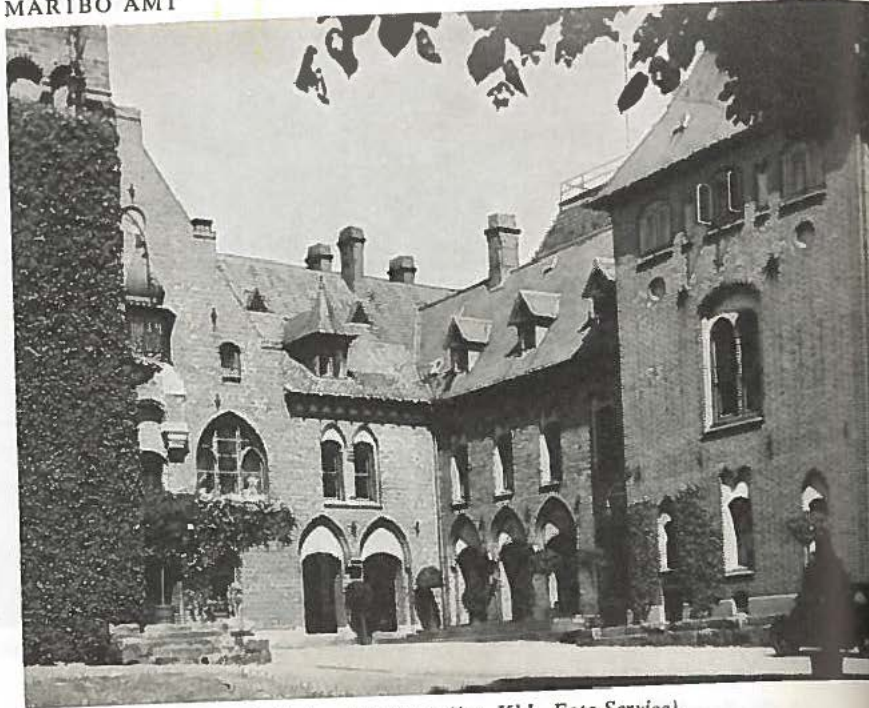
mandsnavne, men det vides dog, at den besøgte af kongerne, når de på deres hyppige rejser kom til Lolland. 1394 mødtes dronning Margrete på borgen med hertug Johan af Meklenborg og Hansestædernes udsendinge, og sikkert nok har Erik af Pommern også været her, selv om det var fra Nyborg, at han 1409 gav Nysted borgere frihed for allehånde skat og arbejde, de hidtil havde gjort til slottet. Hans lensmand på Aalholm blev den dygtige holstener Erik Krummedige, der under kampene i hertugdømmerne havde sluttet sig til kongen. I 1444 udstedte Christopher af Bayern et brev på Aalholm, hvor Oluf Axelsen Thott da sad som lensmand.

Under Christiern I fik hans dronning, Dorothea af Brandenburg, særlige rettigheder på Lolland, vist nok en panteret, som sikkert også har omfattet Aalholm, og som hun beholdt til sin død 1495. Kalundborg var dog hendes egentlige livgeding, og heller ikke hendes svigerdatter, dronning Christine, der vides at have besøgt Aalholm et par gange, blev forsørget med Lolland. Dette var derimod tilsagt dronning Elisabeth, Christiern II's ægtefælle, og fra nu af blev det en tradition,

Margrethefløjen (fot. Nationalmuseet).

at de danske enkedronninger fik livgeding på Lolland-Falster. Det Elisabeth givne løfte blev på grund af forholdene aldrig opfyldt; men allerede inden hun døde i landflygtigheden, fik Frederik I's dronning, Sophie, samtidigt med sin forsinkede kroning, 1525 tilsagn om Nykøbing, Aalholm og Ravnsborg, selv om de to rigsråder, der tidligere havde besejlet brevet til hendes forgængerske, følte sig bundne til den tidligere forpligtelse og nægtede deres samtykke. Da dronningen efter Frederik I's død skulle tiltræde sit livgeding, krydsede Grevefejdens uroligheder planerne, og slottet blev en tid bold mellem de forskellige magthavere. Den berømte holstenske feltherre, Johan Rantzau, havde ved nytårstid 1534 indløst slottet fra den foregående lensmand, Jørgen von der Wisch, men han var i Holsten, og købstadborgere, vel sagtens fra Nysted, overrumplede slottet. Grev Christopher af Oldenburg, der havde sendt Johan Eber og Johan Meklenborg derned, gav det derefter i forlening til Otto Krumpen, som kort før havde overgivet Tranekær uden kamp, og da han under »adelsjagten« ved nytårstid 1535 var bleven fanget på et ridt uden for slottet og ført som fange

Borggården med Hans J. Holms bygninger (fot. Kbh. Foto-Service).

til Nykøbing og videre til København, blev Aalholm forlenet til Liborius von Apen og Søren Stampe. Allerede i februar 1535 måtte greven imidlertid overdrage de lolland-falsterske slotte til *Lübeckerne*, hvem han ikke efter løfte kunne skaffe Helsingborg og Gulland, og de havde Aalholm inde, til Laurids Knob genvandt det for *Christian III.* Så endelig kunne dronning Sophie overtage sit livgeding, som hun besad til sin død 1568, og som hun atter forlenede til Johan Rantzau, der i 30 år lod lenet styre ved forskellige adelige underfogeder.

Fra en af disse underfogeder, Erik Rosenkrantz, er der bevaret et 1551 skrevet privatbrev, hvori han omtaler kongens klager over slottets bygfældighed og en befaling fra Johan Rantzau til at istandsætte det, men han tilføjer, at han ikke kan bekomme tegl-ler på dets tilliggende, og ni år senere var man ikke nået videre, end at tegloven og teglladen skulle gøres færdige til stenbrænding, da der skulle bygges på slottet. Så sparsomme disse efterretninger end er, tyder de ialfald

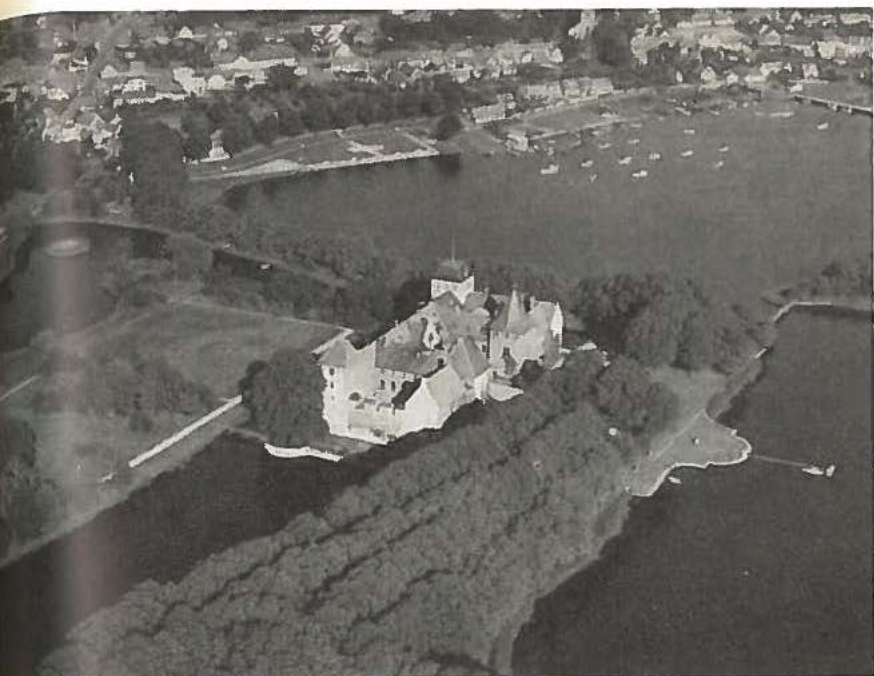
Aalholm set fra syd (fot. Niels Elswing).

ikke på nogen større byggelyst hos Aalholms daværende indehavere. Snarere kan de fortolkes således, at borgen allerede dengang var en gammel bygning. Aalholms arkitekturhistorie i middelalderen må i øvrigt læses ud af selve anlægget og de bevarede mure, men det er dog, trods alle senere ombygninger, heller ikke lidt, der ad denne vej kan udredes. Allerede byggepladsen er oplysende; den svarer udmærket til navnet, idet borgen er rejst på en lav holm, liggende vest for Nysted by i munden af et dalstrøg, hvor det ferske og det salte vand mødes, og hvor ålene sikkert altid har vandret. Den vejdæmning, der fra nedkørslen gennem Nysted Slotsgade slynger sig øst og syd om borgen og danner grænsen mellem Østersøen og Indvandet, er utvivlsomt den middelalderlige adgang, der er lagt således, at den kommende måtte svinge om borgens sydøstre hjørne og derved, hvis han var fjende, udsattes for skud, længe inden han nåede vindebroen foran porten i borgens sydside. Forsvarsvolde eller banker findes ellers ikke, som på så mange ældre rigsborge. Aalholm er en udpræget vandborg, der ene har søgt sin styrke i vandet og i de faste mure, bygget på en tid, da holm-navnet florerede, og da man herhjemme forlod højborgssystemet, lagde borgene ud i utilgængelige sumpe og trods alle vanskeligheder regulerede grunden under dem med pæleværk og jordfyld. Også på Aalholm er der sporet sådan pilotering.

Bygningerne har sluttet sig sammen i en rektangulær firkant, der var mere end dobbelt så lang som bred, idet nordre og søndre yderside måler 74 m, medens øst- og vestsiden kun er 35 m lange. Hvad der nu først og fremmest karakteriserer anlægget, er de mægtige, i hjørnerne placerede, firkantede tårne, der har samme bredde som selve fløjene og ikke springer frem foran murflugterne. Endnu knejser de to nordre hjørnetårne, og mellem dem er den middelalderlige nordfacade bevaret i ret uskadt stand ligesom den vestre og et enkelt afsnit af den østre ydermur viser middelalderligt murværk. Alle disse partier er, med undtagelse af tårnenes øvre dele, byggede af munkesten i middelalderlig skiftegang; tilsyneladende danner de et sluttet og ensartet hele. Men murværkets enkeltheder røber dog en ret langvarig bygningshistorie. Ældst er det nordvestre hjørnetårn, hvis nedre, ca. 3 m svære mure omslutter et ejendommeligt, meget højt, tøndehvælvet kælderrum, hvortil der har været nedgang fra salsstokværket

ad en i sydøsthjørnets murtykkelse indrettet ligeløbende trappe, og som oprindelig har fået lys gennem et meget højtsiddende, stærkt skrånende, fladbuget østvindue. Andre arkitektoniske enkeltformer er ikke bevarede fra tårnets ældste tid, og en eksakt tidsbestemmelse lader sig derfor vanskelig give udover den rummelige, at det må tilhøre det 14. århundrede. Dets forhold til de tilstødende ydermure er derimod ganske klart; det er samtidig med vestre og ældre end nordre langmur. Medens tårnet og vestmuren er opført af ensfarvede røde sten i munkeskifte, er nordmuren af større, gulladne, flammede sten; i dens små, uregelmæssigt anbragte, oprindelige vinduer, af hvilke enkelte er bevarede, veksler gule og røde sten; hist og her er der tilføjet en ordning af de forskelligtfarvede sten i bælte, og det almindelige munkeskifte kan slå over i polsk skifte (hvori en løber skifter med en binder). Visse småtræk minder om murværk i Vordingborg Slot og kirke, der måske kan henføres til Valdemar Atterdags tid. Sikrere er dog også på dette punkt den relative kronologi; det nordøstre hjørnetårn har samme slags murværk som nordmuren og er sikkert samtidig med denne og adskilligt yngre end nordvesttårnet. En tredje byggeperiode tilhører derimod kældermurene under østfløjens sydøsthjørne, hvor skiftegangen atter er det almindelige munkeskifte, og hvor der i den svære sydmur findes en rest af en vindeltrappe, der ganske ligner trapperne i Nysted kirke, som sikkert må være bygget i begyndelsen af 15. århundrede; med alt forbehold kunne man her tænke sig Erik af Pommern som bygherre.

Tykkelsen af den sidstnævnte hjørnemur, $2\frac{1}{2}$ m, er så svær, at også den må formodes at have båret et stort hjørnetårn, og da Resens bilde (fra slutningen af 17. århundrede) foruden porttårnet midtvejs i sydfløjen viser et hjørnetårn i sydvest, kunne man fristes til at tro, at det middelalderlige Aalholm havde haft ialt fem tårne. Men det sydvestre hjørne har dog ikke båret tårn i middelalderen. Medens den østlige del af sydfløjen blev nedrevet i 18. århundrede, stod endnu før de seneste ombygninger sydfløjens vestre del som kornmagasin, og den var et mærkeligt senmiddelalderligt hus, tre stokværk højt; længst mod vest har der i øverste stokværk været en sal med tre store vinduer, hvis karme var dekorerede med kalkmalerier; både en enkelt bevaret figur og de gotiske bladranker var sikkert malede omkring år

Aalholm fra sydvest med Nysted by bag vigen.

1400, og det var næppe helt med urette, at denne bygning bar navnet Margretefløjen. Men i øvrigt var heller ikke denne fløj bygget i én støbning. Den må have bestået af tre uensartede dele, foruden vestpartiet med de tre store salsvinduer af et mindre og lavere østparti og mellem disse af et senere indbygget midtparti, der har strakt sig hen over det østlige afsnit og øverst haft vinduer med profilerede karme og mursten, som sad så højt, at de var blevet afskårne af det nyere tagværk. Om fløjenes mure ind imod gården ved vi i det hele ikke stort mere, end at de er eller var spinklere end ydermurene, og at deres middelalderlige karakter næsten helt var udvisket i 18. århundrede.

Mange spørgsmål i Aalholms middelalderlige arkitekturhistorie må henstå som uløste gåder. Men i al usikkerheden er det dog klart, at borgen, som så mange andre af tidens bygværker, både gejstlige og verdslige, er blevet til stykke for stykke, øget og ændret i løbet af et

par århundreder. Og for Aalholms vedkommende må hertil endda føjes, at borgen alligevel næppe er bleven færdig. I de dokumenter, som giver os sikre oplysninger om renæssancetidens tilføjelser, er der i al fald udtalelser, som peger i den retning.

Da enkedronning Sophie var død 1568 og hendes livgeding faldt tilbage til hendes sønnesøn Frederik II, fik Albert Oxe og siden (fra 1577) Hak Ulfstand til Hikkeberg lenet, og i sidstnævntes tid blev der endelig taget fat på den længe påtænkte istandsættelse. 1578 nedrev man et stenhus i Nysted kloster for at bruge materialerne til slottet, 1581 byggedes en tegllade ved Soesmark oppe i Majbølle sogn, godt et par mil fra Nysted, og samme efterår fritoges lensmanden i tre år for 500 dl. af sin afgift. Til gengæld skulle han lade opføre et grundmuret hus og selv betale murmestre, kalkslagere og tømmermænd, medens kongen skulle skaffe ham tømmer, jern og 100 læster kalk. Yderligere kalk, mursten og tagsten skulle Hak selv betale, men når huset var muret, ville kongen forsyne det med vinduer og døre. Denne pudsige kontrakt, der vistnok gælder østfløjen, hvor Resens prospekt viser et nu forsvundet vindeltrappetårn, er blevet overholdt. Kalken kom fra Mariager, og fyrretømmer hentedes 1583 fra Gulland. Kongen selv har taget det færdige arbejde i øjesyn, og et minde om et muntert kongeligt besøg på slottet er i vor tid fremdraget i den store østre sal i nordfløjen. Her er der 1585 på væggene flygtigt og ikke ganske fejlfrit malet kongens, dronningens og en række adelsmænds valgsprog og navne. Valgsprogene er næsten alle på tysk, hvis de da ikke er forkortede til mer eller mindre gådefulde begyndelsesbogstaver; mellem navnene træffes mange historisk kendte, som kansleren Niels Kaas, kancellisekretæren Absalon Juul og hofmarskalken Hans v. Stralendorff. Hist og her indeholder de ledsagende snørkler sikkert rebusgæder; et par små kometbilleder forekommer, og det nederste navn, Christopher Koryot, ledsages af et narrehoved og en drikkekande og tilhører formodentlig hofnarren. Måske som et resultat af samtalerne under drikkelaget sluttedes en ny kontrakt, hvorefter Hak Ulfstand august 1585 på egen bekostning skulle lade de ufuldendte tårne opmure 3,77 m over hustagene og gøre dem færdige, og medens lenets kronbønder måtte rense gravene, blev ugedagsmændene i anledning af byggeriet fritagne for halvdelen af madskatten. 1587 fik

Maleri af Aalholm i slutningen af 18. århundrede.

tolderne i Helsingør ordre til at skaffe skifersten til tårntagene. Det var utvivlsomt den øverste del af de to store hjørnetårne, som nu rejstes; de røde mursten er her murede i moderne skiftgange, og vinduerne har renæssancetidens karakteristiske fladrundbueform ligesom skydeskårene øverst i østtårnet, der ialfald nu er det højeste, idet vesttårnet mangler den afsluttende forsvarsetage.

Denne uregelmæssighed, der i øvrigt ikke behøvede at stride mod datidens smag og den dag i dag giver tårnene et individuelt præg, hænger måske sammen med, at Hak Ulfstand selv ikke nåede at få tårnene færdige, inden Frederik II døde, og dronning Sophie overtog sit livgeding. Formynderregeringen skrev allerede juni 1588 til dronningens nye lensmand, Frederik Hobe, at det ufærdige tårn straks skulle fuldendes, men før andre arbejder skulle dronningen se huset, og derefter ville rådet sende en bygmester, så at alt kunne blive ordnet til dronningens behag. Det følgende år fik Fr. Hobe godskrevet 411½ dlr. for bygningsarbejder, men ellers er der intet nøjere oplyst om sagens udvikling. De interesserede parter interesse er bleven fanget af andre og større spørgsmål, hele den langvarige og hårdnakkede strid mellem rigsrådet og enkedronningen. For hende har Aalholm sikkert i første række været det indbringende jordegods;

Aalholm 1859 efter tegning af J. Kornerup.

virkelysten i stort og småt, ganske som sin søn Christian IV, sparsommelig og nøjeregnende kørte hun sine lensmænd i stramme tøjler. De skulle føre tilsyn med avlen og ladegården næsten som ladefogeder, og hun nøjedes ikke med halv besked. Fr. Hobes efterfølger, Anders Dresselbjerg, fik således under et af hendes ophold i Meklenborg spørgsmål om, hvorvidt kornet var kommet godt og tørt i hus, og om han havde opstaldet øxne nok og haft tilstrækkelig mange oldensvin på skoven, og betegnende er den forsigtighed, hvormed Dresselbjerg udbeder sig dronningens skriftlige tilladelse til, i overensstemmelse med en tidligere ordre, at lade det røde, mølædte klæde, hvormed lensmandsstuen var draget, uddele til de fattige peblinge i Nysted.

For bønderne var enkedronningen et hårdt herskab, der tyngede dem med nyt hoveri. Havde de 1588 klaget over Hak Ulfstand, fik de det så vist ikke bedre under hende. Men for hovedgårdene betød hendes regimente væsentlige fremskridt. Allerede i de første år af sin enkestand lod hun Aalholms ladegårdsmarker rense for tjørn og ukrudt; nye enghaver og vænger indtoges, de ældre marker blev ind-

grøftede og hegnede med stengærder, ved landsbyen Stubberup tørlagdes en hel sø. Og den intense hovedgårdsdrift med studefedningen som centrum betalte sig godt; med stolthed kunne hun 1611 lade hugge en ny kostald på 32 bindinger til Aalholm, »da vor Kvægavl ved Guds Velsignelse har formeret sig fra Aar til Aar, hvorfor den Almægtige billigvis skal have Lov og Tak«.

Trods alle forbedringer, der også strakte sig til skovene og jagten, til fiskeriet og til havevæsenet, kunne det dog ikke være andet, end at Aalholm blev overskygget af det nybyggede Nykøbing Slot, som nu i langt højere grad end før blev øernes hovedslot. Den gamle borg reduceredes til et almindeligt lensmandssæde, hvor lensmand fulgte efter lensmand. Det gjorde ingen større forandring, da enkedronningen døde 1631, og da derefter Christian IV's søn, den udvalgte prins Christian († 1647) forlenedes med øerne, eller da prinsens gemalinde, Magdalene Sibylle, inden sit andet giftermål havde indtægten af lenet. Enkedronning Sophies sidste lensmand, Palle Rosenkrantz, beholdt Aalholm til sin død 1642 og fulgtes af Jost Fr. Pappenheim til Søholt og Frederik Barnewitz til Rudbjerggaard. Den sidste lensmand, Philip Joachim Barstorff, flygtede for Karl Gustavs tropper 1658. — Betegnende for tilstanden er det, at der 1642 i kongens kammer foruden to himmelsenge kun fandtes nogle lidet brugelige skiver og bænke, og at det grønne klæde, hvormed væggene var dragne, var gammelt, forslidt og ormædt. Bedre stod det ikke til med det røde klæde i dronningens kammer; kun i lensmandens stue var et skab til sølvtøj blevet forbedret med en stor ny overbygning. I det ydre var nordmuren i forfald, hvilket stemmer med, at den endnu bærer spor af adskillige reparationer. Under den sidste lensmand måtte der foretages adskilligt for at afhjælpe slottets bygfældighed; 1654 brugtes der 500 dlr. til reparationer og 1656 300 dlr. til det store tårn. Efter svenskekrigens ødelæggelser var tilstanden elendig. Tårnenes bly og skifer var aftaget, bræddeklædningen afslået, tømmeret fordærvet, »og synes bedst, at samme Taarn nedtages og forbygges med Sparreværk og Mur«. Ikke et eneste vindue på slottet var helt. Til en nødvendig reparation af det ruinerede slot regnedes at ville medgå 15.000 tagsten, 30.000 mursten, 4000 astrag (gulvfliser) o. s. v.

Et eneste år blev det tidligere Aalholm len et selvstændigt amt; da

Den røde sal (fot. Niels Elswing).

Barstorff takkede af 1661, lagdes det sammen med Halsted kloster amt, og fra 1685 forenedes alle tre lollandske småamter under en fælles amtmænd. Som anneks til Nykøbing hørte det gamle slot 1670 - 85 til enkedronning Sophie Amalies og 1699 - 1714 til enkedronning Charlotte Amalies livgeding, men intet synligt minde erindrer om de to dronninger, og der er sikkert kun foretaget de nødvendige reparationer. Resens billede giver os en forestilling om bygningens udseende i denne periode, og en synsforretning fra 1671 synes at stadfæste, at det trods vitterlig unøjagtighed i mange enkeltheder dog er nogenlunde troværdigt. Den nævner f. eks. et sydvestre tårn, således at dette bygningsafsnit på en eller anden måde må have fået et tårnagtigt tilsnit, formodentlig derved, at taget mellem hjørnet og porten er blevet gjort lavere. Der nævnes også tårnet over porten og det søndre (sydvestre) hjørnetårn, hvis gavl var brøstfældig, og som ikke ses hos Resen. I øvrigt fremgår det af synsforretningen, at der mellem de to vesttårne var en brandmur. I nordfløjen lå køkken og bryggers, i østfløjen fruerstuen ved vindeltrappetårnet, i sydfløjen var der borgestue østen og malkølle vesten for porten, og i vindebroen fungerede endnu hejseværket.

Efter sin moders død 1714 ville kong Frederik IV også på denne besiddelse gennemføre ryttergodssystemet, men planen blev hurtigt opgivet. Allerede 1725 stilledes godset til auktion, og det andet store hovedafsnit af Aalholms historie begynder. For en købesum af 94.929 rdl. 3 sk. skødedes hovedgårdene Aalholm og Bremersvold med Herritslev og Tågerup kirkers tiender, birkerettigheder og jagtfrihed på Nysted købstads jorder m. m. til enkefru *Emerentia von Levetzow*, datter af den dygtige officer Hans Frederik Levetzow til Oxholm på Øland og enke efter den Rabenske slægts danske stamfader, Johan Otto Raben. Som en meklenborgsk adelsmand af den gamle familie, hvis stamslot er Stück ved Schweriner-søen, var han kommet til Danmark under de sidste år af Frederik III's regering, udmærkede sig som officer i Gyldenløvefejden, tjente siden Christian V som hofmarskal, Frederik IV som amtmand over Frederiksborg og Kronborg amter, indtil han døde som gehejmeråd 1719. Men det økonomiske grundlag for slægtens trivsel lagdes dog først af hans efterladte hustru, der var 23 år yngre end sin mand og i sin langvarige enkestand viste sig som en energisk og handlekraftig dame. At dømme efter hendes testamente, hvori hun indgående og omstændeligt disponerede over sit indbo og sine smykker, forstod hun tydeligt nok at sætte hver af sine arvinger på deres rette plads; det synes betegnende for hende, at hun købte sig gravkapel i Nysted kirke og traf bestemmelser om sin marmorkiste, men samtidigt i testamentet udtrykkeligt udtalte, at hendes lig »udi Stilhed og paa en anstændig Maade skulde befordres til Begravelsesstedet«. Og trods grundigheden i småtingene må hun have forstået sig godt på storstilede forretninger. Hun erhvervede sig også andet lollandsk jordegods, især Bramsløkke og Kjærstrup, opnåede som tilgift på købet af Aalholm enkelte mindre begunstigelser af Christian VI, som f. eks. de nævnte landsbykirkers landgilde og stolestader i Nysted kirke, og endelig fik hun 1734 oprettet Aalholm med Bramsløkke (og ladegården Egholm), tilsammen 1221 tdr. htk., til *Grevskabet Christiansholm*. Det er vel sandsynligt, at hun i disse dispositioner er blevet støttet og vejledet af sin eneste søn, Frederik Raben, der som overhofmester hos dronning Sophie Magdalene og senere som stiftamtmand over Lolland-Falster og provisor på Vallø, æresmedlem af Videnskabernes Selskab og ridder af elefanten, måtte

have betydelig indflydelse, men selv om hun forbeholdt sig selv og ham på livstid dispositionsretten over grevskabets årlige indtægter og efterlod ham Kjørstrup og Bremersvold, var det dog ikke ham, der blev besidder af det nye grevskab. Lensbrevet udstedtes til hans ældste søn, *Christian Raben*, der ved sin ophøjelse i den grevelige stand 1734 ikke var fyldt ni år.

Bedstemoderen oplevede ikke at se den unge herre fuldvoksen. Hun døde på Aalholm 1746, og først samme år hjemkom greven »efter nogle Aars velanlagte Tid paa Universiteter og Academier samt Rejser igennem Holland, Schweiz, Italien, Frankrig, Braband, Engeland, Nordholland og Tyskland« for straks at blive kammerherre, højesteretsassessor og medlem af kancellikollegiet. »En altfor tidlig Død borttog ham udi Nysted 30. Sept. 1750 i hans blomstrende Alders 25de Aar,« og i overensstemmelse med gravskriften fortælles det, at han efter en brand på Aalholm skal have boet inde i Nysted, så at grevskabets hovedsæde næppe har været beboeligt. Efter hans bortgang i ugift stand succederede hans broder, grev *Otto Ludvig Raben*, der efter at have tjent i livgarden til hest blev ceremonimester, kammerherre, hvid ridder og gehjemeråd. Han udvidede grevskabets jordtilliggende bl. a. ved 1761 at indlemme 136 tdr. htk., især Stubberup by, og 1786 Kettinge og Bregninge kirker. På Aalholm, hvor hans fader hensov 1773, anlagde han i slotssøen en stivelse- og puddefabrik, der var en af de ældste her i landet, og hvad bygningerne angår, ombyggede han østfløjen, der endnu i jernankre bærer hans og grevinde Anna Catharina Henningia f. v. Buchwaldts navnetræk og årstallet 1779, og som nu blev en ganske enkel bygning med tætsiddende vinduer og lyse, velproportionerede stuer, der præges af den begyndende Louis XVI stil. Samtidigt må sydfløjens østre del med porten være nedrevet. Desuden har han sikkert plantet den statelige lindeallé på vejdamningen mellem gravene og fjorden; et malet prospekt af gården viser ham og hans familie mellem de unge allétræer, modtagende bejleren til en af de unge komtesser, en scene, der kun foregik et års tid før hans død på Aalholm 1791.

Sønnen, grev Frederik Christian Raben, som tiltrådte grevskabet i en alder af 21 år, var efter godsarkivet at dømme en ivrig og påpasselig administrator, under hvem bondegodsets udskiftning gik sin

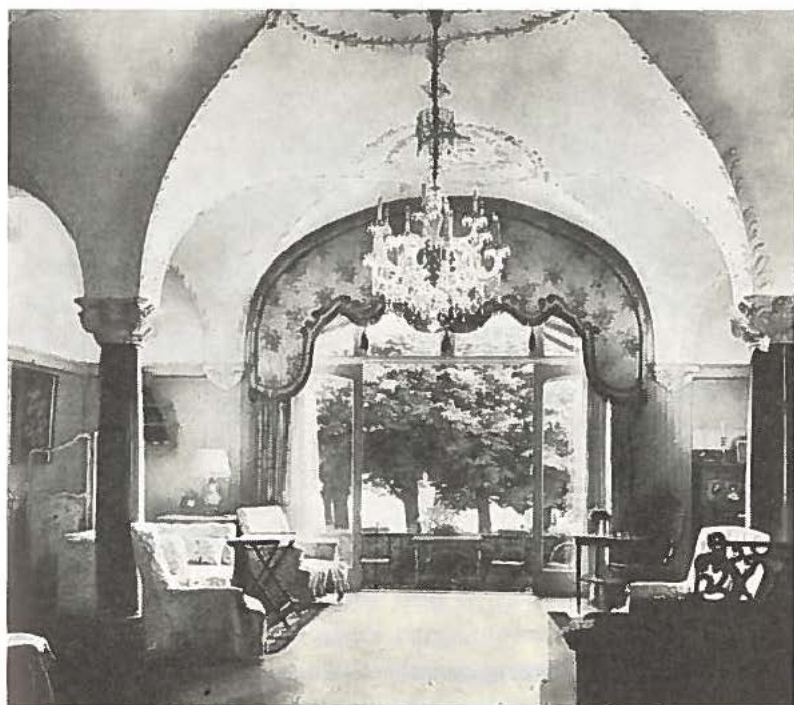
Dagligstue (fot. Niels Elswing).

gang. Ved århundredskiftet fik han tilladelse til i dette øjemed at stifte et lån på 30.000 rdl., en tilladelse, som dog først benyttedes under de uheldige konjunkturer i 1822. Et håndskrevet leksikon, som greven påbegyndte år 1800, viser os ham som en søn af den rationalistiske oplysningstid. Agrariske anvisninger og nyttige husråd i alfabetisk orden mødes med notitser om meteorologiske forhold, barometre, Leidenerflaske, Ørsteds galvaniske batteri, som han så 1820, og luftballoner, alt tydende på en levende interesse for naturvidenskaberne og deres praktiske anvendelse. En række småbøger med fine akvareller illustrerer, at han med iver har studeret sommerfuglenes udviklingsstadier, og han samlede et meget stort herbarium. På Aalholm ytrede disse interesser sig ved opførelsen af den nu atter nedtagne, firkantede overbygning på nordøsttårnet, der har været bestemt for astronomiske og meteorologiske iagttagelser, og ved de haveanlæg, som greven iværksatte. »Min engelske Have ved Christiansholm blev anlagt om Efteraaret 1796«, skriver greven, og han oplyser selv om principperne for den nye havekunst og den litteratur,

Kabinet (fot. Niels Elswing).

han havde benyttet, Hirschfeldts Theorie, Burgdorfs Anleitung, Wil-denows Beschreibung, Münchhausens Haus-Natur og Rillers Garten-Lexikon, »et klassisk Værk«. I årene indtil 1814 formedes på terrænet sydvest for ladegården den nuværende haves grundstamme, hvor senere grevens buste er rejst foran en af de smukke pavilloner à la Liselund, og 1830 - 35 fulgte anlægget af skovhaven og vinterhaven. Parkens fede lerjord over kridtgrund er særlig gunstig for opelsknin-gen af sjældne træer, som da også findes i mængde. De botaniske interesser drev greven ud på rejser, og på den sidste af disse døde han 1838 i Rio de Janeiro. Året efter inkorporeredes hans allodial ejen-domme, deriblandt flere kirketiender, i grevskabet, hvis hovedgårds-takst i matriklen af 1844 ansattes til 162 tdr. htk., medens bøndergod-sets hartkorn forhøjedes fra 148 til 311 tdr. — Han efterfulgtes af sin ældste efterlevende søn, Gregers Christian Raben, hvis forkærlighed

Hall omkring 1920 (fot. Nationalmuseet).

for det klassiske sprog præger de mindstøtter, han i parken rejste for sin fader og sin hustru, Anna Margrethe, f. Lund († 1851), og da grev Gregers Christian var død på Søbo 1875, arvedes grevskabet af hans broder Julius, jurist og medlem af folketinget, men heller ikke han efterlod sig børn.

Grevskabet, hvis bøndergods for største delen var blevet frasolgt i årene 1857 - 74, tilfaldt nu en brodersøn af den første besidders fader, gehejmekonferensråd *Josias Raben-Levetzau* til Lekkende, der tiltrådte besiddelsen efter grev Julius' død 1879 og 1881 erholdt kgl. anerkendelse af at være optaget i grevelig stand. Efter hans bortgang 1889 fulgte hans søn, kammerherre, hofjægermester, ordensskatmester, lensgreve *Frederik Christopher Otto Raben-Levetzau* († 1933), foruden grevskabet ejer af Bremersvold, Beldringe og Lekkende. En diplomatisk virksomhed, først som gesandtskabsattaché i Paris og

Riddersal (foto. Niels Elswing).

Wien, senere som udenrigsminister i ministeriet J. C. Christensen, talrige hverv som generalkommissær ved verdensudstillingen i Paris 1900, ordensskatmester, formand for Christiansborgs byggeudvalg, ærespræsident i Geografisk Selskab, vicepræsident i Oldskriftselskabet, medlem af bestyrelsen for den af hans farbroder stiftede Raben-Levetzauske Fond, formand for Kgl. dansk Automobilklub, alt dette hindrede ikke lensgreven i at ofre meget af sin kraft på grevskabet. Da han 1889 overtog dets bestyrelse, var tilstanden langt fra god, men i de følgende årtier gennemførtes talrige reformer, og da regeringen opløste grevskabet, var det dog uden gæld. Jordens dræning blev fornyet, frasolgte skovstykker generhvervede, den forhuggede og forsømte beplantning bragt på fode og nye skovveje anlagte. Stenvængegaarden, Bødkegaard og Stubberupgaard dannedes og nyopførtes, ligesom selve Aalholm ladegård ombyggedes. Grevskabets kirker, især Kettinge, restaureredes. Hvad hovedbygningen angår, blev slottsgraven reguleret, haven og parken forskønnet, i mosen nord for slottet blev der trods alle vanskeligheder skabt en ø med en blomsterhave, og siden 1889 blev selve slottet gennemgribende ombygget.

Arkitekten, professor Hans J. Holm, har for at bevare en vis tilknytning til det overlevede, arbejdet med gotiske murstensformer, men iøvrigt blev det gamle anlæg i væsentlig grad ændret. I nordfløjens yderside blev indsat vinduer, og der blev påbygget en bindingsværks tårnkarnap samtidig med, at gesimsen blev hævet, det sidste måske efter gamle spor på tårnmurene, og tagryggen over den østlige ende blev hævet, men først i 1913 kom taglinierne over den vestlige del til at følge sporet på tårnmuren. Midt i muren blev hugget en portal korresponderende med en bro, som førte over til øen nord for slottet. Ud for salen over portalen var en balkon, som i 1901 blev sat i forbindelse med jorden ved en mægtig, muret fritrappel, men den blev atter fjernet i 1943. Mod gårdsiden blev nordfløjen udvidet. Østfløjen blev ombygget og moderniseret i tidens smag, og på grunden af den tilstødende sydfløj blev opført en tårnagtig udbygning. Vestfløjen, som i 1647 havde været anvendt som smedie og senere havde været »teaterfløj«, blev nedrevet. Dens gamle ydermur fik svære kamtakker. Af skydeskårene imellem dem er i hvert fald de to rester af ældre glugger. Den lange, gamle borggård, hvor der før havde stået en muret og tømret brønd, blev delt op i mindre gårde ved to nye tværfløje. Af sydfløjen stod kun »Margretefløjen« tilbage. Den blev radikalt ændret såvel udvendig som indvendig. Murene fik buefriser, og de meget urolige taglinier blev gennemskåret af store, murede kviste. Et stort, stavværksdelt vindue markerede fløjens hovedtrappe.

Det slot, Hans J. Holm nu kunne aflevere, har i alle måder tilfredsstillet tidens krav til en luksuriøs herskabsbolig, passende for landets udenrigsminister og skabt til store fester. Det var helt i international stil og kunne for den sags skyld have ligget et hvilket som helst sted på det europæiske kontinent. Men af den nordiske, middelalderlige kongeborg var ikke meget synligt undtagen i vest- og især i nordmuren, som begge vendte bort fra den besøgende. Der skulle et generationsskifte til, før der kunne rådes bod herpå.

Efter lensgreve Frederik Raben-Levetzau's død blev enkelensgrevinde Suzanne Raben-Levetzau, f. Moulton, boende på Aalholm; sønnen baron *Johan Otto V. Raben-Levetzau*, der siden 1931 var ejer af Beldringe og Lekkende godser, blev ved faderens død også ejer af Aalholm og Bremersvold godser og fik dermed samlet familiegodserne

MARIBO AMT

på én hånd. Ved arkitekt Helge Holm lod han 1944 Margretefløjen restaurere, og vestsidens porttårns fundamenter blev afdækket ved Nationalmuseet. Aalholm hovedgårds tilliggende er nu 660 tdr. ld. ager og eng. Skovdistriktet er på 2.297 tdr. ld. Godsets samlede ejendomsværdi er 6.710.000 kr. I 1964 er der indrettet et veteranbil-museum ved Aalholm, og i tilslutning dertil et cafeteria.

Det nye Aalholm smiler muntert mellem de grønne træer ud mod den venlige fjord. Men set fra nord rejser bygningen sig endnu som et af landets mærkeligste minder fra middelalderen, og mellem de svajende engsiv kan vandreren her drømme sig tilbage til den barske kamptid, da faste borgmure bestemte rigets skæbne.

CHR. AXEL JENSEN

EJERE

- Christoffer II
- 1328 Johan den Milde
- 1347 ? Valdemar Atterdag
- 1375 Kronen
- 1535 Lübeckerne
- 1536 Christian III
-
- 1726 Emerentia v. Levetzow
- 1734 Christian Raben
- 1750 O. L. Raben
- 1879 J. Raben-Levetzau
- 1889 Fr. Ch. O. Raben-Levetzau
- 1933 J. O. V. Raben-Levetzau

BYGNINGER

- Befæstet borg (?)
- Hovedbygning opført
- 1581 Lensmandsbolig opført
- 1585 Nordvesttårnet forhøjet med 2 stokværk
- 1580erne Nordøsttårnet forhøjet med 3 stokværk
- 1779 Østfløj ombygget; sydfløjens østre del med port nedrevet
- 1889 Ombygning og restaurering ved Hans J. Holm
- 1944 Margretefløjen restaureret ved Helge Holm